

Gespreksvragen bij het boek *Heilige Strijd*

Hier vindt u:

- begeleidingsvragen voor predikanten die met het boek 'Heilige strijd. Het verlangen naar veiligheid en het einde van het kwaad' (prof. dr. Beatrice de Graaf) aan de slag willen gaan, in collegiale kring of in kringwerk;
- een variant daarop voor geïnteresseerde gemeenteleden die het boek hebben gelezen;
- een variant voor geïnteresseerde gemeenteleden die het boek deels of niet hebben gelezen;
- meer creatieve werkvormen voor een gesprek over het boek.

Tis:

- Lees vooraf de handreiking voor het begeleiden van een gesprek rond Heilige Strijd.
- Kies een paar vragen uit die u wilt bespreken. Niet alles hoeft aan bod te komen!

Begeleidingsvragen voor predikanten

1. Wat roept het bij u op, als gemeenteleden spreken over angstgevoelens in de maatschappij en/of hun sociale omgeving? Hoe reageert u daarop?
2. Beatrice de Graaf signaleert drie gevaren met betrekking tot het hedendaagse veiligheidsdenken:
 - Hedendaags veiligheidsdenken is totalitair: met passende maatregelen moet/kan elk risico worden uitgesloten. Hoe verhoudt dat zich tot het (komende) Rijk van God? In welke termen (s)preek je over de toekomst; is apocalyptische terminologie behulpzaam of juist niet?
 - Hedendaags veiligheidsbeleid is onverzoenlijk; het leidt tot inperking van veiligheid en vrijheid. Steeds meer groepen, categorieën en potentiële bedreigingen moeten al bij voorbaat onschadelijk worden gemaakt en rehabilitatie van verdachten wordt moeilijker bij strenger straffen. Wanneer gaan we hierin te ver?
 - Hedendaags veiligheidsdenken maakt kwetsbaar: hoe meer we het hebben over gevaren, hoe angstiger we worden. Veiligheid moet altijd worden begrensd, en wellicht zelfs ondergeschikt worden gemaakt aan andere waarden die er toe doen, zoals recht en rechtvaardigheid, vrijheid, gelijkheid, ontplooiing, solidariteit, emancipatie of ook economische vooruitgang. Hoe beleeft u dit?
3. De kerk wordt oefenplek van waarden als vrede, verbinding en vertrouwen genoemd. Hoe is dat in de praktijk te brengen? Welke ervaringen (positief en negatief) heeft u daarbij?
4. Zouden we als christenen wel een 'heilige strijd' moeten voeren, hebben we daar wel het recht toe, en zo ja, hoe dan? Hoe gaan we om met onze neiging tot exclusivisme?
5. De Graaf gebruikt het beeld van een God die strijdt. Tegen de Filistijnen, de Amalekieten, maar vooral tegen het kwaad van de menselijke zonde zelf. Is de gebruikte titel 'Heilige strijd' behulpzaam in het gesprek met medelanders die vertrouwd zijn met de term 'jihad'?

6. Er ontstaat een kloof tussen de straat en beleid/wetenschap, doordat een gezaghebbende stem (als die van Augustinus in zijn dagen) ontbreekt en er een veelvoud aan duiders ontstaat. Hoe kan de kerk van zich laten horen met een profetisch geluid?
7. In het huidige denken over het kwaad lijkt nauwelijks plaats voor (reflectie op) de aanwezigheid van het Goede. Waar merkt u het goede op?
8. Niebuhr stelt: *“De kinderen van het licht moeten zich wapenen met de wijsheid van de kinderen van het duister – maar dan zonder hun kwaadaardigheid over te nemen. Ze moeten de macht van het eigen belang van menselijke samenlevingen onderkennen, zonder die macht moreel te legitimeren”*. Wat betekent dit citaat in de praktijk?
9. Kunnen we in de kerkelijke gemeente iets met het door De Graaf aangebrachte onderscheid in principieel en liturgisch nadenken over het einde van het kwaad?
 Principieel: dan denk je aan principes, uitgangspunten voor de heilige strijd, aan politieke standpunten wellicht, en aan opvattingen.
 Liturgisch: dan gaat het om het zelf neerzetten, verrichten van symbolische handelingen, die wellicht ‘dwaas’ lijken, maar toch wijzen op die liturgie van de hoop.
 De Graaf noemt hier het voorbeeld van de Koptische christenen, en hun processie door de straten van Egyptische steden. Kunnen wij zelf tekenen van het kruis oprichten, in ons alledaagse leven?
10. De Graaf formuleert een drietal criteria voor een heilige strijd:
- De strijd voor rechtvaardige veiligheid dient altijd het doel van de waarden van Gods koninkrijk: vrede, recht, waarheid en liefde.
 - De strijd voor rechtvaardige veiligheid zelf moet een teken van hoop zijn. De strijd moet worden gevoerd met het oog op vrede voor heel het land, en niet alleen vanuit particuliere of particularistische belangen.
 - De strijd moet barmhartigheid kennen. De strijd heiligt niet alle middelen.
- Aan welke voorbeelden denkt u bij deze drieslag?
10. Helpt de symboliek van de kleine en grote strijd om het gesprek tussen mensen op een spiritueler niveau te krijgen?
11. Welke gevoelens roept onderstaand gedicht bij u op?

*Het leven is een' krijgsbanier,
 door goede en kwade dagen,
 gescheurd, gevlekt, ontvallen schier,
 kloekmoedig voorwaards dragen.
 Men tuimelt wel, en wonden krijgt
 men dikwijls, dichte en diepe...
 't en vlucht geen weerbaar man, die wijgt,
 of hem de dood beliepe!
 Het leven is... geen vrede alhier,
 geen wapenstilstand vragen:*

*het leven is de Kruisbanier
tot in Gods handen dragen!*
Guido Gezelle (1892)

Variant voor geïnteresseerde gemeenteleden die het boek hebben gelezen

In januari 2017 sprak Beatrice de Graaf over het thema veiligheid op de synodevergadering van de Protestantse Kerk. In oktober verscheen haar boek 'Heilige strijd'. Haar insteek daagt de christelijke gemeente uit om zich uit te spreken over de manier waarop ze haar veiligheid beleeft en belijdt. De ondertitel van het boek, 'het verlangen naar veiligheid en het einde van het kwaad', spreekt over verlangen naar veiligheid. Keer op keer breekt dat stuk op de ruwe realiteit van spanning en aanslagen, ver weg en dichterbij. Hieronder vindt u een aantal opmerkingen en vragen om daarover van gedachten en gevoelens te wisselen. Of om het gesprek aan te gaan met anderen in de omgeving. Kies de vragen uit die in uw context het meest aansprekend zijn.

1. Breng bij uzelf een ervaring in herinnering waarin u diepe angst hebt ervaren. Wat gebeurde er toen met u? Fysiek, mentaal, geestelijk?
Breng bij uzelf ook een ervaring in herinnering van overgave. Wat gebeurde er toen met u? (eerst individueel in stilte over nadenken, daarna kort uitwisselen met buurman/-vrouw)
2. *“De samenleving is nog nooit zo veilig geweest als nu; toch is de veiligheidsbeleving van mensen anders. Er wordt steeds vaker over angst en een gebrek aan vertrouwen gesproken.”*
Hoe is dat voor uzelf? Kunt u nagaan of dat te maken heeft met situaties in uw omgeving of ervaringen uit uw eigen leven? Welke concrete ervaringen van onveiligheid hebt u in uw directe omgeving meegemaakt?
3. In hoeverre merkt u in uw gemeente verschil in beleving van angst, van kwaad en redding van dat kwaad tussen de generaties? Zijn jongeren banger, zoals algemene statistieken wel laten zien?
4. De Graaf spreekt over de 'beheersparadox': *“We nemen met nieuwe technologieën steeds meer maatregelen om veiligheid te versterken en onze angst te beheersen. Tegelijk zorgen die mogelijkheden van die nieuwe technologieën ervoor dat we steeds banger en onzekerder worden.”*
We nemen allerlei maatregelen om onze veiligheid te versterken; niet alleen als het gaat om concrete dreiging, maar ook in het geval van *mogelijk* gevaar. Wat zit er volgens u achter die drang om veiligheid te willen beheersen? Herkent u deze drang bij uzelf?
5. De Graaf stelt dat we in deze tijd nauwelijks meer aandacht hebben voor de macht van het goede, maar vooral gefocust zijn op de kracht en impact van kwade machten. Waar denkt u aan bij 'de macht van het goede'?
6. Een volmaakt veilige wereld is een utopie. Tegelijkertijd is het streven naar een veilige samenleving positief te waarderen. In hoeverre heeft uw geloof hier invloed op? Wat betekent het voor u dat christelijk leven een leven van overgave is? Kunt u hier een

voorbeeld van noemen?

7. Angst heeft gezonde vormen (een lichaam dat gevaar signaleert en op scherp komt te staan) en ook ongezonde varianten (schrikken van een vallend blaadje). Een christelijke levenshouding heeft iets van relativiseringsvermogen. Helpt het geloof u om angst los te laten? Hoe wordt vertrouwen bij u versterkt?
8. Wat betekent het voor uw leven(shouding) dat Jezus het Kwaad heeft overwonnen? (in een groep kunt u dit op kaartjes schrijven en op een bord plakken en vervolgens op elkaar reageren).
9. De Graaf schrijft over de grote en de kleine strijd. Wat vindt u van dat onderscheid? Hoe is het samenspel tussen 'grote' interne en 'kleine' externe strijd voor u? Herkent u het dat het lastiger is om de grote interne strijd met uzelf te voeren dan de kleine externe strijd in de samenleving? Waar heeft dat mee te maken?
10. (Hoe) zouden we als christelijke geloofsgemeenschap moeten spreken over en bijdragen aan een 'heilige strijd' voor vrede en recht? Is dat wel een uitdrukking die Bijbels is? Hoe vertalen we christelijke principes van liefde en hoop naar een eigen heilige strijd tégen kwaad en vóór veiligheid?
11. Hoe moet de kerk in dit licht omgaan met haar (recente) geschiedenis van negatieve/schadelijke initiatieven zoals kruistochten, seksueel misbruik, en de oproep tot religieuze orthodoxie waarin geloof een rechtvaardiging vormt voor het gebruik van geweld en waarmee de veiligheid wordt ondermijnd?

Variant voor geïnteresseerde gemeenteleden die het boek deels/niet hebben gelezen

1. Breng bij uzelf een ervaring in herinnering waarin u diepe angst hebt ervaren. Wat gebeurde er toen met u?
Breng bij uzelf ook een ervaring in herinnering van overgave. Wat gebeurde er toen met u?
2. *"De samenleving is nog nooit zo veilig geweest als nu; toch is de veiligheidsbeleving van mensen anders. Er wordt steeds vaker over angst en een gebrek aan vertrouwen gesproken."*
Hoe is dat voor uzelf? Welke concrete ervaringen van onveiligheid hebt u in uw directe omgeving meegemaakt?
3. We leven in een tijd van controle. Hoe ziet u dat om u heen? Vindt u het vervelend dat u overal op beveiligingscamera's te zien bent, of vindt u het prima dat allerlei data 'bewaard' worden?
4. *Hoe meer maatregelen we nemen, hoe onveiliger de samenleving wordt.* Bent u het eens met deze stelling? Kunt u een voorbeeld geven? (Bijvoorbeeld: mensen gaan zelf minder opletten, de ene maatregel kan de andere verdringen, maatregelen kunnen elkaar bijten,

maatregelen veroorzaken een soort maatregelwedloop, maatregelen maken minder flexibel.)

5. *Laat u niet overwinnen door het kwade, maar overwin het kwade door het goede*, schrijft Paulus (Romeinen 12:21). Deel met elkaar voorbeelden uit de praktijk: wanneer heeft u op een positieve manier gereageerd op iets negatiefs?

Meer creatieve werkvormen voor een gesprek over het boek

- A. In groepen maken jongeren/ouderen een eigen *timescape* (zie pagina 29 van het boek) over angst en vertrouwen (bijvoorbeeld een collage met citaten, foto's en krantenberichten). Als de collages gemaakt zijn kunt u daarover met elkaar doorpraten. Wat zegt de collage over de manier waarop jullie in het leven staan? Wat betekent hoop voor jullie? Welke rol speelt God/geloof hierin?
- B. Maak een (groot) veilig/onveilig-bord. Laat mensen krantenberichten, beelden, citaten en ander materiaal categoriseren en leg elkaar uit waarom gekozen wordt voor een bepaalde indeling.
- C. Maak een *wordcloud*: 'kwaad = ...' en praat met elkaar door over de verschillende definities.
- D. De Graaf citeert Jezus' woorden over de wijsheid van de slang en de onschuld van de duif: de wijsheid van de slang hebben we nodig om te weten wat ons bedreigt en hoe we die bedreiging kunnen verslaan, en de kwetsbaarheid van de duif hebben we nodig om in te zien dat veiligheidsmaatregelen tijdelijk en onvolkomen zijn. Neem een concrete situatie (uit de media of uit de omgeving) in gedachten en reageer daarop vanuit de positie van de slang en vervolgens vanuit de positie van de duif.